

Рибінська Ю. А.,

Київський національний університет культури та мистецтв, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА ЗАСАДАХ ТВОРЧОСТІ

У статті досліджено особливості формування інтелектуальної активності студентів факультету іноземних мов, відзначено, що творча діяльність розширює можливості особистості, сприяє кращому засвоєнню нового матеріалу. На сьогодні простежується явний зв'язок між творчістю й інтелектуальною активністю студентів.

Ключові слова: *творчість, інтелектуальна активність, філософія серця, студенти факультету іноземних мов.*

В статье исследованы особенности формирования интеллектуальной активности студентов факультета иностранных языков, отмечено, что творческая деятельность расширяет возможности личности, содействует лучшему усвоению нового материала. Сегодня прослеживается явная связь между творчеством и интеллектуальной активностью студентов.

Ключевые слова: *творчество, интеллектуальная активность, философия сердца, студенты факультета иностранных языков.*

The article deals with the specific of building intellectual activity of students of foreign languages department, it is mentioned that creative activity expands the individual possibilities, makes the perception of new material easier. The clear connection between students' creativity and intellectual activity has been proved for today.

Key words: *creativity, intellectual activity, philosophy of heart, students of foreign languages department.*

Творчість – це форма самореалізації особистості, це пружина розвитку окремої людини в історії, засіб її буття.

У філософській літературі існує значний масив фундаментальних розробок проблем творчості, істотний внесок до аналізу яких зробили В. С. Біблер, Л. П. Буєва, Л. С. Виготський, П. П. Гайденок, Г. Д. Гачев, А. В. Гулига, Г. О. Давидова, О. Г. Злобін, Е. В. Ільєнков, В. П. Іванов, А. С. Канарський, М. С. Каган, П. В. Копнін, А. М. Коршунов, Л. Т. Левчук, О. М. Леонт'єв та ін.

Починаючи з софістів та Сократа у древньогрецькій філософії відбувається поворот до аналізу суб'єктивної творчої активності індивіда. У діалозі “Бенкет” Платон приводить такі слова, що належать мантинейці Діотімі: Творчість – поняття широке. Все, що викликає перехід з не-

буття в буття – творчість і отже, створення будь-яких творів мистецтва і ремесла можна назвати творчістю, а всіх тих, хто створює – їх творцями. Але вони не називаються творцями, а іменуються інакше, бо з усіх різновидів творчості виділена одна галузь – галузь музики і віршованих розмірів, до якої заведено відносити назву творчість” [5, с. 135].

Школа сократиків (Ксенофонт, Платон) характеризувалася визнанням нерациональних, інтуїтивістських засад творчого процесу, стверджувала існування особливого стану “поета” під час творення.

Свій внесок у вирішення проблеми творчості зробили представники німецької класичної філософії – Кант, Гегель, Фейєрбах та інші. Зокрема, важливу роль відіграла кантівська ідея про активну роль суб’єкта у процесі пізнання, а також вчення Гегеля про Абсолютну Ідею, яку він наділив творчими потенціям.

Латинське слово “creation”(творіння) або “creare”(створювати, творити) стало корнем слова “креативність” й означає “творча сила”. Креативність – це якість людини, спрямована на створення нових рішень для відомих або нових задач (продуктивна креативність) і народження нових оригінальних ідей (експресивна креативність).

Найбільш загальним місцем при визначанні творчості за словами О.О. Лазаренка залишається вказівка на те, що це діяльність зі створення нового. Гегель взаємно пов’язував творчі сили з діяльністю мислення. Він приписував мисленню важливу, деякою мірою “найвищу” роль у проєкції творчих сил людини на дійсність. При цьому вчений фіксує дві основні форми, у яких відбувається ця об’єктивація, виявлення. Перша – мислення як творча сила, об’єктивується у вигляді реальних, цілеспрямованих вчинків людей, в актах розумної волі. Друга форма полягає в тому, що зовнішнім виявленням творчої сили мислення в специфічний, унікальний і водночас універсальний матеріал мови (слова, мовлення).

Дослідження творчих сил у науці є багатоаспектними, що зумовлює відсутність усталеного підходу до їх розгляду. Американський психолог Дж. Гетуельсон та П. Джексон довели неможливість вимірювання творчих сил людини за допомогою коефіцієнту інтелектуальності IQ. Отже, найбільш розповсюдженим у науковому обігу є абстрактно-інтуїтивне розуміння творчих сил людини, тобто як прихований позасвідомий першопринцип творчості (З. Фрейд). Наприклад, у сучасних філософських працях існує точка зору, згідно з якою творчі сили людини є ідентичними її творчим, інтелектуальним здібностям (О. І. Сценко, Н. В. Гончаренко та ін.). Американський психолог Дж. Гетуельс, П. Джексон вважають, що творчі сили людини не зводяться лише до інтелектуальних здібностей.

Значні досягнення в дослідженні проблеми творчості має й українська філософія, у тому числі ідеї, викладені у спадщині таких вітчизняних мислителів, як Г. Сковорода, П. Д. Юркевич, І. Я. Франко, М. О. Бер-

дяєв. У центрі уваги філософії Г. С. Сковороди – людина, її буття, шляхи і можливості творчого самовдосконалення та реалізації її духовного потенціалу.

У розумінні співвідношення розуму і почуття, духу і душі Сковорода віддає перевагу цілісному світосприйняттю, де розум підпорядковано велінням “духовного” серця, а “істинною людиною є серце в людині”. Тим самим філософ закладав основи кордоцентризму української філософської думки, який, зокрема, знайшов розвиток і відображення у творчості П. Д. Юркевича.

Виступаючи проти абсолютизації розуму, мислення у раціонально-матеріалістичних філософських концепціях, П. Юркевич розглядав духовне життя людини як складне явище, центром якого виступає не розум, а серце. Саме серце людини і є джерелом творчої активності, бо в серці людини міститься джерело для таких явищ, у яких відбиваються особливості, що не випливають ні з якого загального поняття або закону.

Серце в філософії Юркевича – це скарбник і носій усіх тілесних сил людини; центр душевного й духовного життя людини; центр усіх пізнавальних дій душі; центр морального життя людини, скрижаль, на якому викарбуваний природний моральний закон.

Отже, робить висновок Юркевич, світ як система явищ життєдайних, повних краси й знаменності, існує й відкривається найперше для глибокого серця, а вже звідси для розуміючого мислення.

З усього цього Юркевич робить два принципово важливі для розуміння суті його “філософії серця” висновки: 1) серце може виражати, знаходити й досить своєрідно розуміти такі душевні стани, котрі за своєю ніжністю, духовністю та життєдайністю не доступні абстрактному знанню розуму; 2) поняття й абстрактне знання розуму, оскільки воно стає нашим душевним станом, а не залишається абстрактним образом зовнішніх предметів, відкривається або дає себе відчувати й помічати не в голові, а в серці: в цю глибину воно мусить проникнути, щоб стати діяльною силою й рушієм нашого духовного життя.

Порушивши проблему “кордоцентризму” в українській культурі, Чижевський став і “хрещеним батьком” самого поняття “філософія серця”. Далі це поняття переймають такі дослідники української духовної історії, як С. Ярмусь, Є. Калужний, В. Цимбалістий, О. Кульчицький, І. Мірчук та ін. У сучасній літературі навіть панує погляд, що у “філософії серця” сконцентровано всю специфіку українського світобачення, а також основні риси національного світогляду та психології.

Наука про серце посідає чільне місце в творчому доробку німецьких мистиків Екгарта, Тавлера, Сузо, Вайгеля, Арндта, Беме.

Розвиток цієї проблеми знайдемо й у С. Кіркегора, котрий стверджував, що релігійну та етичну правду людина прозирає і сприймає індиві-

дуально, суб'єктивно, саме в глибині серця. Подальшою розробкою образу серця в ХХ ст. займались Макс Шелер (теорія “емоційного інтуїтивізму”), Б. Вишеславцев, І. Ільїн, С. Франк, В. Зінківський (учитель Д. Чижевського) та ін.

Принципи “філософії серця” простежуються і в Шевченка, – антропоцентризм, наголос на серці як осередку внутрішнього життя людини. І сам Шевченко-поет живе не так правдою розуму чи консеквентністю мислення, як правдою серця та послідовністю емоцій. Серце в нього – живий образ, навіть самостійна глибша істота в людині, сповнений почуттів:

І серце жеде чогось. Болить, Болить і плаче і не спить, Мов негодована дитина... Серце, за Шевченком, необхідне, щоб мислити, самоусвідомлюватися, переживати, шукати правду, “співати віршами”.

Феноменологічний підхід досліджень творчої діяльності започатковано Гуссерлем, який у своїх пізніх роботах обґрунтував необхідність і достатність аналізу суб'єкта для висвітлення природи творчості та її взаємин із соціокультурним буттям.

В. Соловйов у своїй роботі [6] звертає увагу на сучасну парадоксальну ситуацію, з одного боку процес зростання кількості знань як особливу, неагресивну форму опанування Всесвіту, з іншого надзвичайне загострення деяких питань науково-технічного поступу, серед яких і проблеми самоідентифікації особистості. Про амбівалентність впливу комп'ютерних технологій на культуротворчість відзначила у своїй роботі В. М. Леонтьєва : “З одного боку, комп'ютеризація освіти, проникнення інформаційних технологій у художню творчість, а також Інтернет створюють додаткові можливості для розвитку здатності до культуротворчості, стимулюють прийняття самостійних рішень і залучення до професійних видів творчості, усувають жорстку межу між автором (художником) та читачем (глядачем). З іншого – використання комп'ютерів та комп'ютерних мереж провокує на половинчасті форми культуротворчості та псевдокультуротворчість, можливість чого посилюється так званою “інформаційно-образною наркоманією” [4, с. 23].

Творчість являється атрибутом людської діяльності, вона передбачила виникнення людини і людської спільноти, лежить в основі подальшого прогресу матеріального і духовного виробництва [7, с. 7]. Творчість – “найвища форма активності і самостійної діяльності людини” [7, с. 7].

На думку багатьох філософів вона має елемент нового, оригінального високопродуктивного. Межі творчості охоплюють дії від не традиційного рішення простої задачі до повної реалізації унікальних потенцій індивіда в окремій галузі. Творчість – родова ознака людини, характерний показник її життєдіяльності, обумовлений засобом свідомості і способом існування [7, с. 7]. В основі творчості лежить принцип діяльності, а діяльність носить соціальний характер, отже, творчість, навіть в своєму

особистісному прояві, носить надіндивідуальний, соціальний характер. Соціалізація проявляється крізь “знаряддя” творчості: свідомість, мову, діяльність, тобто крізь суб’єкт творчості. Як зазначив болгарський філософ Т. Павлов, творчий процес не існує як процес творчості окремої людської особистості або індивідуума, а являється перш за все процесом творчості широких мас.

Отже, творча діяльність – це самодіяльність, яка охоплює зміни дійсності і самореалізацію особистості в процесі створення матеріальних і духовних цінностей, нових, більш прогресивних форм управління, виховання.

Однією з основних цілей вищої освіти є виховання особистості, а її перетворення не можливе без розвитку творчих здібностей, які потрібно розвивати під час освіти. Дуже важливим є збереження в навчальному матеріалі по можливості, і у студентів їх індивідуальності, що є найдорогоціннішим в людині і її творчості.

За словами В. В. Розанова “Де не збережена, пригнічена чи знехтувана індивідуальність, там зовсім відсутній освітній процес; тільки як особистість, як вся окрема людина, а не “людина взагалі”, я можу бути найбільш винахідливим в думках, в своїх відчуттях, наполегливим, твердим у стреміннях. Залиште в мені “людину загалом”, дійте тільки на нього і тільки загальними своїми сторонами, і ви, напевне, зробите мене у всьому недалеким, до всього в’ялим, ні в чому не яскравим; не помітно для себе, ви станете такими ж; ви багато чого ще не забудете, але найкраще в собі загубите; багато чому мене навчите, але не зворушите в мені ніколи самого найкращого, що все є, дримає, закладено в особливостях мого душевного складу. На протигагу тварині, яка завжди є рід, вид, різновид – людина є завжди особливе.

“Особистість – ось її найвище, найглибше визначення і система освіти лише та єдина буде освітньою, де не буде порушений цей принцип індивідуальності” [3].

Головне призначення освіти – максимально сприяти саморозвитку завдань і здібностей кожного, допомогти людині розкритися і реалізувати все найкраще, що в ній закладено.

У філософських міркуваннях екзистенціалістів (А. Камю, С. Кьєркегор, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс) людина розуміється як проєкт власних мрій, міркувань, які переживаються суб’єктивно.

Прагнення до пізнання самого себе, своєї сутності, на думку М. Хайдегера, може змінити суть людини в цілому.

З філософської точки зору категорія творчості являє собою достатньо складний багатоаспектний феномен, який лежить в основі будь-якого розвитку. “Життя людини, – писав В. С. Соловйов, – є творчість, вільний рух до добра [2, с. 113]. Життя без творчості перетвориться для особистості на не радісне існування.

“Творчість, підкреслював Н. А. Бердяєв, – є завжди поповнення, додавання, створення нового, чого ще не було у світі.

Творчий акт є самовідкриття і самоцінність. Творче духовне життя не є рухом по площині, це рух по вертикалі, вверх і глибину”.

Цими словами вчений засвідчує, що творчий полюс майже всеосяжний, йому немає меж.

Але за словами К. Кречетнікова “для того щоб вийти на рівень генерації новоутворень, людина повинна досягнути достатнього рівня свого саморозвитку, створити у собі творця, який свідомо перетворює дійсність” [3, с. 28].

Творчість можлива тільки тоді, коли оточення, в якому знаходиться особистість, володіє достатнім рівнем свободи, має можливість реалізуватися, розкрити свій талант, обдарованість.”Свобода – писав С. І. Гесен, – є творчість нового, досі не існуючого в світі. Я вільний тоді, коли будь-яку важку життєву задачу, яка постала, вирішую по своєму, так, як її жоден не зміг вирішити...”.

Методологічне значення для нашої праці має твердження Х. Бергсона, Е. Фромма, Ф. Холмена, С. Франка та ін., що всі психічно здорові люди в більшій чи меншій мірі здатні творити”. Творчі здібності існують або потенціально, або актуально в кожній дитині, і творчість не обмежується рідкісним талантом, який ми пов’язуємо з генієм, вона властива всім і має широку амплітуду вияву – від простих творчих актів до геніальних витворів” [8, с. 135].

Підсумовуючи аналіз проблеми творчості у філософії, доходимо таких **висновків**:

– ще в античності на думку багатьох вчених власне написання поезії і пісень відносилось до творчого процесу, на противагу прозі й живопису, яке вважалося простим відтворенням дійсності;

– дослідження творчих сил особистості у науці є багатоаспектним, що зумовлює наявність чисельних пояснень цього феномена;

– на думку філософів-кордоцентристів, серце – джерело творчої активності людини, центр усіх пізнавальних дій, де найперше відкривається істина;

– з філософської точки зору творчість є складним багатоаспектним феноменом, з іманентної характеристикою особистості, життєво необхідна, є провідним механізмом будь-якого розвитку;

– на думку вчених створення творчої середовища можливе лише там, де є достатній рівень свободи, сприятливі умови для реалізації задатків особистості.

Література:

1. Бердяев Н. А. Царство Духа и царство Кесаря. – М.: Республика, 1995. – 383 с.
2. Канке В. А. Философия. – М.: Логос, 2001. – 271 с.
3. Кречетников К. Г. Проектирование креативной образовательной среды на основе информационных технологий в вузе: Дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08. – М.: РГБ, 2003. – 400 с.
4. Леонтева В. М. Культуротворчість: природа, системи, процеси: Автореферат дис. ... доктора філософських наук: 09.00.04/ Харківський національний університет ім. Каразіна. – Х., 2004. – 32 с.
5. Платон. Собрание сочинений: В 4 т. – М.: Мысль, 1993. – Т. 2. – 528 с.
6. Соловйов В. С. Творчість як філософсько-антропологічна проблема: Автореферат дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.04/ Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К., 2003. – 24 с.
7. Цапок В. А. Творчество: Философский аспект проблемы / Отв. ред. Н. Г. Михай; Молдавский институт искусств – Кишинева: Штиинца, 1989. – 152 с.
8. Hallman R. J. The commonness of creativity // Education theory, 1963. – Vol. 13. – № 2. – P. 132-136.